

ZNAČAJ POJEDINIH NOVIH PRAVNIH PROPISA ZA SAOBRAĆAJNO TEHNIČKO VEŠTAČENJE

SIGNIFICANCE OF SOME NEW LEGAL REGULATIONS TRAFFIC TECHNICAL EXPERTISE

Dragan Obradović¹

Rezime: Saobraćajno-tehničko veštačenje je jedno od najznačajnijih i najčešćih vrsta veštačenja u sudskim postupcima. U ovom radu predstavili smo pojedine najvažnije propise koji su od značaja za rad veštaka uopšte. Takođe, predstavili smo pojedine nove procesne propise koji su doneti tokom prošle godine, a čija je primena počela tokom ove godine u krivičnom i parničnom postupku u našoj zemlji. Takođe, predstavili smo i pojedine probleme sa kojima se svi veštaci susreću u praksi, kao i neke probleme specifične za saobraćajno-tehničko veštačenje.

KLJUČNE REČI: VEŠTAK, KRIVIČNI POSTUPAK,
PARNIČNI POSTUPAK,
SAOBRAĆAJNO-TEHNIČKO
VEŠTAČENJE, PROPISI

Abstract: Traffic-technical expertise is one of the most important and the most common expert evidence in court proceedings. In this paper we presented some important regulations that are relevant to the work of experts in general. Also, we introduced some new procedural rules that were adopted last year, and which came into force this year began in the criminal and civil proceedings in our country. Also, we have presented and some problems that all experts meet in practice, as well as some problems that are specific to the traffic-technical expertise.

KEY WORDS: EXPERT WITNESS,
THE CRIMINAL COURT PROCEDURE,
THE CIVIL COURT PROCEDURE,
TRAFFIC TECHNICAL EXPERTISE,
REGULATIONS

¹ Nacionalni pravni i forenzički ekspertski centar, Beograd e-mail: nec.beograd@gmail.com

1. UVOD

Od XIX veka sva procesna zakonodavstva u Srbiji predviđaju institut veštačenja. Od tada do danas sudije svih sudova opšte i posebnih nadležnosti u krivičnim, parničnim, vanparničnim, izvršnim, upravnim, prekršajnim i drugim postupcima, kada ne raspolažu stručnim znanjem često određuju veštačenje putem veštaka odgovarajuće struke. Jedno od najčešćih veštačenja u sudskim postupcima je saobraćajno-tehničko veštačenje.

Od 2010. godine do danas doneti su brojni novi procesni zakoni, ali i novi propis koji predstavlja pravni osnov za sve veštake – Zakon o sudskim veštacima. U ovom radu predstavice najvažnije odredbe ovog zakona, a takođe i najvažnije novine u dva ključna procesna zakona – Zakoniku o krivičnom postupku (dalje: ZKP) i Zakonu o parničnom postupku (dalje: ZPP) čija primena je delimično ili potpuno počela tokom januara i februara 2012. godine. To su propisi koji predstavljaju pravni osnov i za saobraćajno-tehničko veštačenje, koje je jedno od veštačenja koje se najčešće određuje u krivično sudskoj praksi, ali vrlo često i u parničnom postupku u predmetima naknade štete proistekle iz krivičnih predmetima u kojima je doneta pravnosnažna oslobađajuća presuda ili u postupcima naknade štete proistekle iz prekršajnog postupka.

2. NAJVAŽNIJE ODREDBE ZAKONA O SUDSKIM VEŠTACIMA

Da bi neko bio veštak u sudskom ili upravnom postupku mora da ispunjava određene uslove za obavljanje poslova veštačenja. Ti uslovi su propisani u novom Zakonu o sudskim veštacima (1). Ovaj zakon je stupio na snagu tokom 2010. godine, s tim što je primena istog bila odložena godinu dana. U tom periodu je odlukom ministra pravde imenovana prva grupa veštaka odgovarajućih struka, a potom je u više navrata bilo imenovanja veštaka pojedinih struka kako fizičkih tako i pravnih lica. Taj postupak do danas nije u potpunosti okončan po svim podnetim prijavama.

Novi zakon ima 32 člana i podeljen je u šest delova: uvodne odredbe, uslovi za obavljanje poslova veštačenja, postupak imenovanja i razrešenja, pravna lica koja obavljaju poslove veštačenja, prava i obaveze veštaka, prelazne i završne odredbe.

U prethodnom radu (2) detaljno smo ukazali na najvažnije odredbe na odredbe ovog zakona, pa ćemo u ovom radu ukazati samo na pojedine, suštinski najvažnije novine.

2.1. Uvodne odredbe

Uvodne odredbe definišu: sadržinu zakona, šta su to poslovi veštačenja i ko može da ih obavlja, ko imenuje i razrešava veštake i prava veštaka na naknadu troškova i nagradu za rad.

Novi zakon definiše **ko može da se bavi veštačenjem**; pod kojim uslovom veštak ili pravno lice iz inostranstva koji prema zakonu te države ispunjava uslove za obavljanje poslova veštačenja, može obaviti veštačenje u našoj zemlji. To je značajna novina koja je u prethodnom periodu imala potvrdu u praksi u nekim izuzetno značajnim predmetima, gde su veštaci iz raznih oblasti obavljali veštačenje za potrebe krivičnih predmeta u našoj zemlji. Takođe, i veštaci iz naše zemlje su obavljali različita veštačenja na zahtev sudova iz inostranstva. Posebno, kada su u pitanju veštaci saobraćajno-tehničke struke, poznato nam je da su pojedini veštaci kao pojedinci ali i pojedine institucije obavljale veštačenje za potrebe institucija u inostranstvu – Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Grčka u krivičnim i parničnim postupcima. Sa jasnim definisanjem uslova i slučajeva kada je moguće angažovati veštake iz inostranstva, smatramo da su otklonjene dileme sudija koje postupaju u prvo-

stepenim sudovima. Ova odredba je ugrađena i u novi Zakonik o krivičnom postupku, o čemu će kasnije biti reči. Za potrebe parničnog postupka moguće je eventualno angažovanje veštaka iz inostranstva pozivanjem na ovu odredbu.

Veštake imenuje ili razrešava ministar pravde, odnosno odlučuje o upisu i brisanju pravnih lica, u zavisnosti da li su fizička ili pravna lica.

2.2. Uslovi za obavljanje poslova veštačenja

Za **fizička lica** koja žele da se kandiduju za veštaka, novi zakon propisuje da kandidat za veštaka, pored ostalih uslova, mora da ima odgovarajuće stečeno visoko obrazovanje na studijama drugog stepena, odnosno na osnovnim studijama – za određenu oblast veštačenja. Osim toga, kandidat za veštaka mora imati i odgovarajuće radno iskustvo u struci kao i praktična iskustva u određenoj oblasti u kojoj želi da se bavi veštačenjem, što je po našem mišljenju adekvatno vremenu u kome živimo, pa samim tim i opravdano.

Izuzetno, za veštaka može biti imenovano lice koje ima najmanje završenu srednju školu ako za određenu oblast veštačenja nema dovoljno veštaka sa stečenim visokim obrazovanjem. Ta odredba novog zakona je nedovoljno precizna, jer formalno tumačeći proizilazi da za veštaka može biti imenovano lice sa višom ili srednjom stručnom spremom, koje ne ispunjava ostale formalne uslove u pogledu minimalnog radnog iskustva u struci, u pogledu stručnog znanja i praktičnih iskustava u određenoj oblasti veštačenja i dostojnosti. Ta **nepreciznost se može prevazići dopunama zakona** preciziranjem **da se, izuzetno od stava 1. tačke 1. člana 6., za veštaka može imenovati lice koje ima najmanje završenu srednju školu, ako za određenu oblast veštačenja nema dovoljno veštaka sa stečenim visokim obrazovanjem, a to lice ispunjava sve ostale opšte uslove, kao i radno iskustvo u struci i praktična iskustva u određenoj oblasti u kojoj želi da se bavi veštačenjem.**

U novom zakonu izričit uslov za **pravna lica** koja žele da se kandiduju za veštaka je da su u pravnom licu zaposlena fizička lica koja su upisana u registar veštaka, s tim što nema ograničenja ko može biti osnivač pravnog lica, pa se kao osnivači mogu javljati i privatne firme, fizička lica.

2.3. Postupak imenovanja i razrešenja

Osim prvog javnog poziva za prijavu za kandidate za veštake, novi zakon izričito predviđa da postojanje potrebe za veštacima određene oblasti veštačenja predsednici prvostepenih sudova dostavljaju ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa, nakon čega se objavljuje javni poziv za imenovanje veštaka i pruža mogućnost prijave većem broju zainteresovanih lica iz određene oblasti, pa samim tim i kvalitetnijem izboru veštaka.

Rešenje o imenovanju veštaka je osnov za upis u Registar veštaka, ali i osnov za osnov za pokretanje upravnog spora ukoliko je ministar pravde svojim rešenjem odbio zahtev za imenovanje dotičnog kandidata za veštaka.

Donošenjem rešenja o imenovanju podaci o veštacima su dostupni javnosti preko internet stranice ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, što je značajna novina. Takođe, iz Registra veštaka može se saznati ne samo oblast veštačenja nego i uža specijalnost veštaka, što je pozitivna novina koja može da podigne kvalitet prilikom izbora veštaka od strane suda na predlog stranaka u toku postupka jer je pomenuta novina pod jednakim uslovima dostupna ne samo sudu nego i strankama.

Novina je da pored Registra veštaka, nadležno ministarstvo vodi i zbirku isprava za svakog veštaka. To podiže nivo odgovornosti svakog veštaka, jer se u zbirku isprava unose i sve prijave, rešenja o izrečenim novčanim kaznama i predlozi za razrešenje veštaka, pojedinačno za svakog veštaka. Istovremeno u novom zakonu se insistira na značajnoj aktivnosti suda odnosno organa koji vodi postupak i na obavezama koje proističu u pogledu praćenja rada veštaka – da o svojim primedbama i novčanim kaznama koje su izrečene veštaka obavestava ministarstvo i da se, najmanje jednom godišnje, na sednicima sudija u prvostepenim sudovima razmatraju pitanja od značaja za sud a koja pitanja se odnose na rad veštaka. Na osnovu zaključka sednice sudija, predsednik suda može pored ostalog, podneti i obrazložen predlog za razrešenje veštaka. Ovakva novina je od značaja kako za odgovorniji rad sudskih veštaka, tako i za efikasniji rad prvostepenih sudova.

Novi zakon propisuje da obrazloženi predlog za razrešenje veštaka zbog nestručnog, neurednog ili nesavesnog veštačenja može podneti sud, organ koji vodi postupak, odnosno stranke ili drugi učesnici u sudskom ili drugom postupku.

Značajno je da se, u pogledu kriterijuma provere stručnosti, daju parametri kada se smatra da veštak nestručno obavlja veštačenje – ako daje nepotpune, nejasne, protivrečne ili netačne nalaze. Postoji mogućnost objektivnog sagledavanja stručnosti veštaka u postupku koji se protiv njega vodi po predlogu za razrešenje – mogućnost formiranja stručne komisije iz reda vodećih stručnjaka u oblasti u kojoj je pomenuti veštak obavljao veštačenje radi ocene stručnosti njegovog rada pre donošenja odluke od strane ministra. Novina je i da ministar može omogućiti veštaku da se izjasni o činjenicama i okolnostima na kojima zasniva predlog za razrešenje.

2.4. Pravna lica koja obavljaju poslove veštačenja

Ove odredbe propisuju značajne novine od koji ukazujemo na sledeće:

- a) pravno lice može pokrenuti upravni spor ukoliko je ministar pravde svojim rešenjem odbio zahtev za upis u Registra pravnih lica za obavljanje poslova veštačenja;
- b) podaci o pravnim licima su nakon donošenja rešenja o upisu, javno objavljeni na internet stranici ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa u Registru pravnih lica. Time se značajno smanjuju prigovori stranaka u pogledu izbora pravnih lica kojima se poverava veštačenje, odnosno ličnosti veštaka koji su kod njih zaposleni i u pogledu njihove specijalnosti.

Novim zakonom se značajno bolje propisuje kada se smatra da je pravno lice neuredno, nesavesno i kada nestručno obavlja veštačenje. U tom pogledu važi sve što je rečeno za veštake – fizička lica prema kojima je pokrenut postupak za razrešenje.

3. VEŠTAČENJE U KRIVIČNOM POSTUPKU

Narodna skupština Republike Srbije, na sednici Dvanaestog vanrednog zasedanja u 2011. godini, 26. septembra 2011. godine – donela je **Zakonik o krivičnom postupku(3)**, (u daljem tekstu: Novi Zakonik). Odredbom člana 608. **odložen je početak primene Novog Zakonika**, za:

– **15. januar 2012. godine** – u postupcima za **krivična dela organizovanog kriminala i ratnih zločina**, pred posebnim odeljenjem nadležnog suda,

– **15. januar 2013. godine** – ostali postupci.

Odlaganje početka primene Novog Zakonika, po rečima Predlagača Zakonika – ima za cilj da se pre svega obezbedi stručno usavršavanje sudija, javnih tužilaca, policije, advokata i drugih lica relevantnih za primenu Novog Zakonika, ali i da se obezbedi odgovarajuća – neophodna oprema kao preduslov za uspešno funkcionisanje novih rešenja. Do pomenutih perioda primenjivaće se sada važeći Zakonik.

U ovom delu rada ukazaćemo, držeći se sistematike u Novom Zakoniku, samo na najvažnija rešenja koja se, po našem mišljenju, odnose na pojedine novine u odnosu na veštačenje u poređenju sa Zakonikom, na dobre ili loše strane takvih rešenja i dati određene predloge. Smatramo da je to od značaja i za veštake saobraćajno-tehničke struke jer prema odredbama Novog Zakonika, ovi kao i svi ostali sudski veštaci mogu da se pojave ili da budu angažovani od strane pojedinih stranaka u postupcima za krivična dela organizovanog kriminala pred posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu pred kojim se za sad jedino vode ove vrste sudskih postupaka.

Pre toga, ukazaćemo i na odredbe koje su od značaja za sam koncept novog Zakonika, koji je promenjen u odnosu na do sada važeći Zakonik, ali i na pojedine odredbe ostalih delova Novog Zakonika koje su od značaja za veštačenje i veštake svih struka, obzirom da u periodu do početka primene Novog Zakonika pred sudovima opšte nadležnosti u januaru 2013. godine, pojedini veštaci saobraćajno-tehničke struke mogu biti angažovani u postupcima pred posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu u predmetima organizovanog kriminala, kakvih situacija je i do sada bilo u praksi.

Imajući u vidu broj saobraćajnih nezgoda u našoj zemlji, uz podatak da su krivična dela iz grupe protiv bezbednosti javnog saobraćaja već skoro deset godina na drugom mestu prema zvaničnoj statistici (4) – razlog je više da veštaci saobraćajno-tehničke struke blagovremeno budu upoznati sa pomenutim novinama koje se za sada primenjuju u ograničenoj meri i čija primena će za nepunih deset meseci postati realnost u sudskoj praksi, najverovatnije.

3.1. Pojedine odredbe Novog Zakonika od značaja za veštačenje

U prethodnom radu (2) ukazali smo na odredbe koje se odnose na veštačenje u još uvek važećem Zakoniku koje se primenjuju do početka potpune primene odredaba Novog Zakonika, kao i na pojedine odredbe o veštačenju u Nacrtu Zakonika o krivičnom postupku, kako su iste bile predviđene. Sada, je Novi Zakonik počeo sa primenom u odnosu na krivična dela organizovanog kriminala.

U osnovnim odredbama Novog Zakonika prvi put se izričito navodi kao jedno od načela i Načelo suđenja u razumnom roku (član 14. – kojim se preciziraju ovlašćenja suda da sprovede postupak bez odugovlačenja i onemoguću svaku zloupotrebu prava, usmerenu na odugovlačenje postupka). To je od izuzetnog značaja zbog postupanja u skladu sa odredbama opšteprihvatehnenih pravila međunarodnog prava, koje se suštinski sa ovom odredbom i formalno uvodi u krivični postupak. Sa aspekta ubrzanja krivičnog postupka to poosttrava odgovornost veštaka da veštačenje koje im je povereno obave u roku koji je precizno određen u naredbi za veštačenje, ukoliko je isto određeno od strane javnog tužioca.

U osnovnim odredbama Novog Zakonika govori se o dokazivanju (čl. 15.) i tu dolazi do izražaja promena uloga u odnosu na Zakonik. **Jedna od najvažnijih novina u Novom Zakoniku**, koja je uslovlila i druge brojne izmene – predstavlja uvođenje **tužilačke istrage i stranačkog postupka**, utemeljenog na načelu raspravnosti, koji se vodi pred sudom. Tako, navodi se da je teret dokazivanja optužbe na tužiocu, da sud izvodi dokaze na predlog

stranaka i da sud može dati nalog stranci da predloži dopunske dokaze ili izuzetno sam odrediti da se takvi dokazi izvedu, ako oceni da su izvedeni dokazi protivrečni ili nejasni i da je to neophodno da bi se predmet dokazivanja svestrano raspravio.

Kada je u pitanju ocena dokaza i utvrđivanje činjenica (čl. 16.) Novi Zakonik propisuje da se sudske odluke mogu zasnivati samo na dokazima koji po sebi ili prema načinu pribavljanja nisu u suprotnosti sa Ustavom, zakonima, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Od novina u odredbama koje se odnose na pretpostavke za **saslušanje okrivljenog** ukazujemo samo na odredbu – da ima pravo da prikuplja dokaze za svoju odbranu (čl.85.st.2. u vezi sa čl.68. st.1. tač.9.).

To znači da ima pravo da angažuje i veštaka, pa pored ostalih vrsta veštaka i veštaka saobraćajno-tehničke struke koji će na zahtev okrivljenog uraditi pismeni nalaz i mišljenje povodom konkretne saobraćajne nezgode. Taj nalaz i mišljenje biće predmet sučeljavanja sa nalazom veštaka koga je angažovao javni tužilac, ali neće biti kao u sada važećem Zakoniku unapred osuđen na neprihvatanje, jer nije određen od strane suda kakav je trenutno važeći stav sudske prakse.

U pogledu odredaba koje se odnose na ispitivanje svedoka, u delu **odredaba koje se odnose na zaštitu svedoka** od zastrašivanja (čl.105.–112.),odredbe Novog Zakonika shodno se primenjuju i na zaštitu ne samo prikrivenog islednika nego i veštaka, stručnog savetnika i stručnog lica. To su izuzetno značajne odredbe i za bezbednost veštaka i njihovih porodica u postupcima za organizovani kriminal u kojima su angažovani da obave veštačenje odgovarajuće, pa i saobraćajno-tehničke struke.

Kada su u pitanju podnesci i zapisnici značajna novina je obavezno tonsko snimanje saslušanja okrivljenog i ispitivanje svedoka i veštaka u postupku za krivična dela na koja se primenjuju posebne dokazne radnje u smislu čl.162.st.1.tač.1. Novog Zakonika, kao i pravila u vezi sa tim snimanjem – postupci za **krivična dela organizovanog kriminala i ratnih zločina**.

U pogledu **toka istrage drugačija raspodela odgovornosti** za dokazivanje činjenica u postupku, uz istovremeno nastojanje da se obezbedi jednakost oružja između javnog tužioca i okrivljenog, u vezi sa prikupljanjem dokaza u toku istrage, razlog su zbog kojeg je odredbama čl. 301. do 303. Novog Zakonika **omogućeno odbrani da u toku istrage prikuplja dokaze** i materijal u svoju korist.

Osumnjičeni i njegov branilac imaju mogućnost da do završetka istrage podnesu prigovor neposredno višem javnom tužiocu zbog odugovlačenja postupka i drugih nepravilnosti u toku istrage. Ako prigovor bude usvojen, nadležnom javnom tužiocu se izdaje obavezno uputstvo da otkloni utvrđene nepravilnosti u toku istrage. U slučaju odbijanja prigovora, osumnjičeni i njegov branilac mogu podneti pritužbu sudiji za prethodni postupak koji će, ako oceni da je pritužba osnovana, naložiti da se preduzmu mere za otklanjanje nepravilnosti (član 312.).

Redosled izvođenja dokaza na glavnom pretresu, pa samim tim i veštačenje, je takav da se najpre saslušava optuženi, zatim se izvode dokazi koje predloži tužilac, potom dokazi koje predloži odbrana, nakon toga dokazi čije izvođenje je odredilo veće po službenoj dužnosti i po predlogu oštećenog.

3.2. Veštačenje

U odredbama Novog Zakonika regulisano je potpunije nego u Zakoniku – postoje osnovne odredbe i odredbe koje se odnose na posebne slučajeve veštačenja (čl.127.–132.). Veštačenje se nalazi u delu DOKAZNE RADNJE – zajedno sa ispitivanjem okrivljenog, saslušanjem svedoka, uviđaj, rekonstrukcija događaja, privremeno oduzimanje predmeta, pretresanje. Pod istim ili sličnim nazivom – radnje dokazivanja ove odredbe postojale su samostalno ili u okviru pojedinih radnji dokazivanja u glavi VII Zakonika. Ukazaćemo samo na najvažnije razlike – novine u odnosu na odredbe Zakonika, sa aspekta koji je od značaja za saobraćajno-tehničko veštačenje..

Kod **osnovnih odredaba** značajno je rešenje koje se odnosi na odredbe o razlozima za veštačenje: veštačenje se ne može odrediti radi utvrđivanja ili ocene pravnih pitanja o kojima se odlučuje u postupku. (U dosadašnjoj sudskoj praksi brojni su primeri da su veštaci različitih struka, pre svega medicinske odnosno saobraćajne davali sebi za pravo da se upuštaju u pravna pitanja zbog čega se ne retko govorilo da veštaci presuđuju. Zbog toga, ova odredba to izričito isključuje, pa bi to trebalo da olakša posao organima postupka).

Novina kod određivanja veštaka je odredba pod kojim uslovima se može poveriti veštačenje stranom državljaninu odnosno stranoj stručnoj ustanovi ili organu druge države, obzirom da takva odredba do sada nije postojala u Zakoniku, iako je takvih slučajeva bilo u domaćoj sudskoj praksi – veštačenja poveravana stranim stručnim ustanovama (ubistvo premijera Đinđića – laboratoriji u Visbadenu, Nemačka; ubistvo gardista u Topčideru – veštaku iz SAD, ubistva u Novom Sadu i Subotici – DNK laboratoriji iz Budimpešte, Mađarska ...).

Kod određivanja veštačenja novina je da se pod određenim okolnostima može i usmeno odrediti veštačenje, da organ postupka može pozvati lice koje je predložilo veštačenje da taj predlog konkretizuje u pogledu ličnosti veštaka odnosno pitanja na koja veštak treba da odgovori, kao i da protiv rešenja kojim je u toku istrage javni tužilac odbio predlog okrivljenog ili njegovog branioca za određivanje veštačenja, može se izjaviti žalba o kojoj odlučuje sudija za prethodni postupak. To su izuzetno značajne novine koje mogu uticati na efikasnost krivičnog postupka sa jedne strane ali i na profilisanje kvaliteta veštaka odnosno obavljenog veštačenja sa druge strane. Pri tome će finansijski bolje situirani učesnici u postupku uvek biti u prednosti jer će moći da plate troškove veštaka po sopstvenom izboru te da taj nalaz i mišljenje eventualno suprotstave nalazu i mišljenju veštaka angažovanog od strane javnog tužioca, a izuzetno suda. Novina je takođe, da je konkretizovana sadržina naredbe o veštačenju, što do sada nije bio slučaj. Tako, odredbom člana 118. propisan je sadržaj naredbe o veštačenju:

1. naziv organa koji je naredio veštačenje;
2. ime i prezime lica koje je određeno za veštaka, odnosno naziv stručne ustanove ili državnog organa kome je povereno veštačenje;
3. označenje predmeta veštačenja;
4. pitanja na koja treba odgovoriti;
5. obaveza da izuzete i obezbeđene uzorke, tragove i sumnjive materije preda organu postupka;
6. rok za podnošenje nalaza i mišljenja;
7. obavezu da nalaz i mišljenje dostavi u dovoljnom broju primeraka za sud i stranke;
8. upozorenje da činjenice koje je saznao prilikom veštačenja predstavljaju tajnu;
9. upozorenje na posledice davanja lažnog nalaza i mišljenja.

Ako stranka ima stručnog savetnika (član 125.) u naredbi se naznačuje njegovo ime i adresa.

Smatramo da je ova odredba od izuzetnog značaja. Naime, u praksi postoje problemi jer organi koji donose naredbu za saobraćajno-tehničko veštačenje naređuju veštaku: „da utvrdi uzrok i način nastanka saobraćajne nezgode“, bez bližeg preciziranja koje činjenice treba utvrditi (5). Ovom odredbom to se u velikoj meri konkretizuje – precizira.

U dosadašnjoj sudskoj praksi, nisu nam poznati primeri da su za veštake saobraćajno-tehničke struke u krivičnim sudskim postupcima uzeta lica koja nisu bila na listi stalnih sudskih veštaka, kakvih je situacija bilo u praksi kod pojedinih vrsta veštačenja. To ne znači da takvih situacija nije bilo, već da stranke na to nisu ukazale u toku redovnog postupka ili u postupku po žalbi. Posle izbora i imenovanja veštaka u skladu sa odredbama Novog Zakonika, smatramo da je mogućnost uzimanja za veštake saobraćajno-tehničke struke u krivičnim sudskim postupcima lica koja nisu na listi stalnih sudskih veštaka praktično nemoguća, zbog stalne dostupnosti podataka o veštacima putem interneta.

Značajna novina je uvođenje stručnog savetnika – lice koje raspolaže stručnim znanjem iz oblasti u kojoj je određeno veštačenje, koga stranka može izabrati i punomoćem ovlastiti, a okrivljeni odnosno oštećeni kao tužilac imaju pravo da organu postupka podnesu zahtev za postavljanje stručnog savetnika. Ovo lice ima precizno određena prava i dužnosti, među kojima izdvajamo: da bude obavešten o danu, času i mestu veštačenja i da prisustvuje veštačenju kojem imaju pravo da prisustvuju okrivljeni i njegov branilac, da u toku veštačenja pregleda spise i predmet veštačenja i predlaže veštaku preduzimanje određenih radnji, da daje primedbe na nalaz i mišljenje veštaka, da na glavnom pretresu postavlja pitanja veštaku i da bude ispitan o predmetu veštačenja.

U drugom delu su odredbe koje se odnose na posebne slučajeve veštačenja: veštačenje telesnih povreda, nalaz i mišljenje veštaka, veštačenje leša, nalaz i mišljenje veštaka, psihijatrijsko veštačenje, nalaz i mišljenje veštaka (čl.124.–132).

U tesnoj vezi sa predmetom ovog rada – veštačenjem su još neke odredbe koje se odnose na pojedine dokazne radnje, pa ćemo iste ukratko predstaviti.

3.3. Uviđaj

U odredbama Novog Zakonika regulisan je kao i veštačenje, potpunije nego u Zakoniku. Odredbe koje se odnose na preduzimanje uviđaja (čl. 133.) osim preuzimanja rešenja iz Zakonika sadrže i značajne novine. Ovim odredbama se eksplicitno definiše predmet uviđaja – može biti lice, stvar ili mesto.

Naglašava se značaj pomoći koji organu postupka prilikom preduzimanje uviđaja pružaju stručnjaci različitih struka – to je po pravilu. Izričito se ukazuje da organu postupka prilikom preduzimanje uviđaja pružaju pomoć stručnjaci *forenzičke i medicinske struke* koji će pored ostalih radnji koje su se pominjale i u odredbama Zakonika sada preduzeti i sledeće: *uzeti potrebne uzorke radi analize*. Te radnje se preduzimaju uz korišćenje savremene tehnologije, novih metoda, naučnih i stručnih znanja, koje su na ovaj način i formalno uvedene u Novi Zakonik.

Odredbe koje se odnose na **uviđaj lica** – okrivljenog odnosno drugih lica u odredbama Novog Zakonika (čl. 134.) suštinski su identične odredbama koje se odnose na telesni pregled osumnjičenog odnosno okrivljenog kao i drugih lica kakvo rešenje je sada predviđeno u Zakoniku (čl. 131. st.1.).

Odredbe koje se odnose na **uviđaj stvari** (čl. 135.) su nove i odnose se na preduzimanje uviđaja nad pokretnim i nepokretnim stvarima okrivljenog ili drugih lica kao i uviđaj leša,

dužnost svih da pruže pomoć organu postupka prilikom pristupa stvarima, pravila preduzimanja ove vrste uviđaja u zgradama, stanovima i drugim prostorijama. Ove odredbe su od značaja za saobraćajno-tehničko veštačenje jer se odnose pored ostalog i na vozila koja su učestvovala u saobraćajnoj nezgodi. Osim toga, po potrebi u nastavku uviđaja obaviće se na zahtev službenih lica i vanredni tehnički pregled pomenutih vozila, što je od izuzetnog značaja za obavljanje saobraćajno-tehničkog veštačenja.

Nove su i odredbe koje se odnose na **uviđaj mesta** (čl. 136.) – preduzima na mestu krivičnog dela ili drugom mestu na kojem se nalaze predmeti ili tragovi krivičnog dela. Takođe, ove odredbe su od značaja za saobraćajno-tehničko veštačenje jer od kvaliteta obavljenog uviđaja na licu mesta i na stvarima – vozilima koja su učestvovala u saobraćajnoj nezgodi, a po potrebi u zavisnosti od uviđaja lica – naročito povređenih najranjivijih kategorija učesnika u saobraćaju: pešaka (pre svega dece i starijih osoba), biciklista i motociklista zavisi kvalitet ali i mogućnost da se obavi saobraćajno-tehničko veštačenje. Ovom odredbom je pod tačno propisanim uslovima propisana mogućnost zadržavanja lica zatečenog na mestu uviđaja od strane organa postupka.

3.4. Rekonstrukcija događaja

U odredbama Novog Zakonika ova odredba (čl. 137.) dobila je na značaju kao jedna od dokaznih radnji, iako je sadržinski identična odredbi iz Zakonika, gde se pominjala u okviru odredaba koje se odnose na uviđaj.

Za razliku od odredaba koje se odnose na preduzimanje uviđaja iz čl. 133.st.4. koje propisuju da se na uviđaj može pozvati i veštak ako bi njegovo prisustvo bilo od koristi za davanje nalaza i mišljenja, koje odredbe je propisivao i Zakonik, **Novi Zakonik u odredbama koje se odnose na rekonstrukciju ne sadrži rešenje da se na rekonstrukciju može pozvati veštak ako bi njegovo prisustvo bilo od koristi za davanje nalaza i mišljenja**. A upravo u sudskoj praksi rekonstrukcija se najčešće vrši kod najtežih krivičnih dela – npr. ubistva, razbojništva odnosno kod krivičnih dela iz grupe protiv bezbednosti javnog saobraćaja, da bi se na licu mesta veštaci različitih struka – medicinske, balističari odnosno veštaci saobraćajne struke upoznali sa različitim verzijama događaja ili prikupili određene podatke koji nedostaju u spisima, a najčešće su to propusti sa uviđaja, da bi mogli da dostave pismeni nalaz i mišljenje.

To je propust koji je neophodno ispraviti u budućim izmenama i dopunama Novog Zakonika, jer bez veštaka različitih struka skoro da je nezamislivo obavljanje rekonstrukcije.

4. VEŠTAČENJE U PARNIČNOM POSTUPKU

Narodna skupština Republike Srbije, na sednici Dvanaestog vanrednog zasedanja u 2011. godini, 26. septembra 2011. godine – donela je i **Zakon o parničnom postupku(6)**, (u daljem tekstu: ZPP). Odredbom člana 508. **odložen je početak primene ZPP za 1. februar 2012.**

„Cilj izmena ZPP jeste ubrzavanje sudskih postupaka zbog čega je cela reforma pravosuđa i započeta, odnosno povećanje efikasnosti i ostvarivanje prava na suđenje u razumnom roku, a jedan od najvažnijih zakona kada je reč o efikasnom suđenju je upravo novi ZPP koji će se početkom januara naći na glavnoj raspravi“ (7).

Ovaj ZPP je pretrpeo značajne izmene u odnosu na prethodne Zakone o parničnom postupku (8), (u daljem tekstu: prethodni zakoni) a jedna od najznačajnijih novina je tzv. vremenski okvir za preduzimanje parničnih radnji. To je propisano u članu 10 ZPP:

“Stranka ima pravo da sud odluči o njenim zahtevima i predlozima u razumnom roku.

Sud je dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja, u skladu sa prethodno određenim vremenskim okvirom za preduzimanje parničnih radnji (u daljem tekstu: vremenski okvir) i sa što manje troškova.

Nepostupanje sudije u vremenskom okviru je osnov za pokretanje disciplinskog postupka u skladu sa odredbama Zakona o sudijama”.

Nalazimo za potrebu da ovaj član citiramo da bi veštaci razumeli odgovornost sudija, koja iz pomenute odredbe proizilazi, a samim tim i svoje obaveze ali i odgovornosti u postupku veštačenja. O tome ćemo detaljnije govoriti.

U ovom delu rada ukazaćemo, držeći se sistematike u ZPP, samo na najvažnija rešenja koja se, po našem mišljenju, odnose na pojedine novine u odnosu na veštačenje u poređenju sa prethodnim zakonom, na dobre ili loše strane takvih rešenja i dati određene predloge. Smatramo da je to od značaja i za veštace saobraćajno-tehničke struke jer prema odredbama ZPP, ovi kao i svi ostali sudski veštaci mogu da se pojave ili da budu angažovani od strane pojedinih stranaka u parničnim postupcima za naknade štete proisteklim iz saobraćajnih nezgoda, bilo da su iste prethodno bile predmet krivičnog ili prekršajnog postupka.

U odredbama ZPP veštačenje je regulisano potpunije nego u prethodnom zakonu.

Značajno novina je da stranka može sudu da priloži pisani nalaz i mišljenje veštaka odgovarajuće struke, u vezi sa činjenicama za koje je potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže. Ovaj pismeni nalaz i mišljenje veštaka kao predlog stranke podnose sudu najkasnije do završetka pripremnog ročišta ili prvog ročišta za glavnu raspravu, ako pripremano ročište nije održano. Sud može rešenjem da odredi da se izvođenje dokaza veštačenjem sprovede čitanjem pisanog nalaza i mišljenja koje je stranka priložila, a nakon izjašnjavanja suprotne stranke.

ZPP izričito propisuje u skladu sa odredbama Zakona o sudskim veštacima da se veštaci određuju iz registra sudskih veštaka, za određenu oblast veštačenja. Sud rešenjem određuje veštaka, ako se stranke ne sporazumeju o veštaku ili ako dokaz veštačenjem nije izveden čitanjem pisanog nalaza i mišljenja koje je stranka priložila, a nakon izjašnjavanja suprotne stranke.

Osim povećanja novčanih kazni za veštace – fizička lica koji ne dođu na ročište iako su uredno pozvani, a izostanak ne opravdaju, propisane su posebne – oštrije kazne i za veštace – pravna lica po tom osnovu, a posebna značajna novina je mogućnost kažnjavanja obe kategorije veštaka ako u ostavljenom roku ne podnesu svoj nalaz i mišljenje. U tom slučaju propisane su različite novčane kazne za fizička i pravna lica.

Novina je i da stranka koja je predložila veštačenje ili ako je sud naložio stranci da snosi troškove veštačenja određenog po službenoj dužnosti, plaća naknadu i nagradu veštaku, a o izvršenom plaćanju podnosi dokaz sudu u roku od osam dana od dana uplate. To je suštinski i sigurnost za veštaka, da će veštačenje biti u kratkom roku i plaćeno.

Novina je takođe, da se u posebnom rešenju o veštačenju pored ostalih podataka, koji su identični sa podacima koji su se navodili prema prethodnom zakonu, navode pored imena ili naziva lica kome je povereno veštačenje i podaci iz registra veštaka, da je izričito propisano da rok za podnošenje sudu nalaza i mišljenja ne može da bude duži od 60 dana; upozorava se veštak da je dužan da obavesti stranke o danu određenom za veštačenje, ako je njihovo prisustvo potrebno. Rešenje o određivanju veštaka po službenoj dužnosti,

pored ostalih podataka iz ovog člana sadrži i podatke o iznosu predujma za veštačenje i nalog strankama za plaćanje predujma u određenom roku.

Značajna novina je i da veštak svoj pisani nalaz i mišljenje podnosi sudu najkasnije 15 dana pre ročišta. Prvi put je izričito propisana i sadržina pismenog nalaza i mišljenja veštaka u parničnom postupku: obrazloženje sa navođenjem činjenica i dokaza na kojima je nalaz zasnovan i stručno mišljenje; podatke o tome gde i kada je izvršeno veštačenje; podatke o licima koja su prisustvovala veštačenju, odnosno o licima koja nisu prisustvovala, a uredno su pozvana; i podatke o priloženim dokumentima.

Potpuna novina je da ZPP regulisao i način postupanja ako stranka ima primedbe na nalaz i mišljenje sudskog veštaka kao i postupanje suda u tom slučaju van rasprave i na raspravi – dostaviće ih u pisanom obliku, u roku koji sud odredi za izjašnjavanje. Stranka može da angažuje stručnjaka ili drugog veštaka upisanog u registar sudskih veštaka, koji će da sačini primedbe na dostavljeni nalaz i mišljenje ili nov nalaz i mišljenje u pisanom obliku. Na ročištu za glavnu raspravu sud može da ih pročita i da dozvoli tom licu da učestvuje u raspravi, postavljanjem pitanja i davanjem objašnjenja. Sud će na ročištu da raspravi primedbe i pokušaće da usaglasi nalaze i stručna mišljenja veštaka.

Takođe, propisan je postupak ako se na ročištu ne usaglase nalaz i stručna mišljenja veštaka, odnosno ako sud smatra da bitne činjenice nisu dovoljno raspravljene, – sud će da odredi novo veštačenje koje će da poveri drugom veštaku i o tome će da obavesti stranke. U tom slučaju, stranke snose troškove veštačenja na jednake delove.

5. PROBLEMI SA VEŠTACIMA U PRAKSI SUDOVA

U odnosu na prethodni rad (2) pojedini problemi su prevaziđeni, pojedini problemi i dalje postoje u većoj ili manjoj meri, a pojedini problemi su još više došli do izražaja. Osim toga, pojavili su se i novi problemi.

5.1. Nedovoljan broj stalnih sudskih veštaka iz pojedinih oblasti

Imenovanjem veštaka tokom 2011. godine u više navrata od strane ministra pravde(9), problem nedovoljnog broja stalnih sudskih veštaka je u najvećoj meri rešen jer je na teritoriji naše zemlje veliki broj novih fizičkih i pravnih lica, pored ranijih veštaka podneo prijave i potrebnu dokumentaciju, pa su i imenovani. Na taj način, objektivno je problem nedovoljnog broja stalnih sudskih veštaka iz pojedinih oblasti u najvećoj meri prevaziđen ili bar u značajnoj meri smanjen. Samim tim stvoreni su preduslovi za efikasniji rad sudova u krivičnim i parničnim postupcima.

5.2. Neravnomerna opterećenost veštaka

Ovaj problem je posle imenovanja veštaka, delimično prevaziđen kada su u pitanju imenovani veštaci – fizička lica iz najčešćih oblasti veštačenja, ali i dalje postoji samo u manjoj meri kada su u pitanju pojedina specifična veštačenja. Poseban problem su i dalje veštačenja koja se poveravaju ustanovama za veštačenje – instituti, zavodi, fakulteti – koji obavljaju veštačenje za područje cele zemlje, pa imaju veliki broj predmeta u radu, a nedovoljan broj zaposlenih. To su objektivno problemi koji se ni uz najpreciznije naredbe za veštačenje ne mogu prevazići, pa i dalje utiču na dužinu trajanja krivičnog postupka pred prvostepenim sudom.

5.3. Neredovno plaćanje veštaka od strane sudova

U odnosu na prethodni rad – period, ovaj problem je eskalirao kada su u pitanju krivični postupci. Dugovi sudova prema veštacima su drastično uvećani kao posledica nedostatka sredstava za blagovremeno izmirenje obaveza, pa zbog toga pojedine ustanove neće da veštače dok im se ne uplati avans za veštačenje odnosno neće da dostave urađeni pismeni nalaz i mišljenje dok im se ne plate troškovi veštačenja, pojedini veštaci šalju opomene pred tužbe zbog neplaćenih računa za obavljena veštačenja, a pojedini veštaci čija egzistencija zavisi od tih sredstava su prinuđeni da podnose tužbe odnosno predloge za izvršenje da bi naplatili svoja potraživanja, jer istovremeno uprave prihoda ne prihvataju kompenzacije i nemaju razumevanja za njihova kašnjenja u plaćanju već zaračunavaju kamate. U parničnim predmetima ovaj problem objektivno skoro da ne postoji, ili ako postoji to je u zanemarljivom obimu jer su stranke u obavezi da uplate predujam pre veštačenja.

5.4. Ravnomernost u angažovanju veštaka

Ovaj problem je delimično smanjen kada su u pitanju nove oblasti ili uže specijalnosti veštačenja, ali ne i prevaziđen. Kada su u pitanju najčešće vrste veštačenja u krivičnom postupku – medicinska i saobraćajno-tehnička veštačenja slobodni smo da tvrdimo, da je situacija skoro identična kao i pre imenovanja veštaka tokom 2011. godine. Razlozi za takvu tvrdnju su nepromenjeni u odnosu na prethodan rad i isti postoje u kontinuitetu.

Realne šanse za neke pozitivne promene u tom pogledu mogu se očekivati objektivno tek sa početkom primene Novog Zakonika od strane sudova i javnih tužilaštava opšte nadležnosti od 15.1.2013. godine, kada javni tužioci počnu da rukovode prekrivičnim postupkom.

5.5. Novi problem

Posle objavljivanja prvog spiska u julu 2011. godine i nekoliko naknadnih spiskova veštaka imenovanih od strane ministra pravde, pojavio se novi problem. Naime, jedan broj lica koja su podnela prijave za imenovanje za veštaka određene struke nisu ni do marta 2012. godine dobili nikakav odgovor iz ministarstva pravde u pogledu njihove podnete prijave. Neki od tih lica u prethodnom periodu nisu bili na listi stalnih sudskih veštaka, pojedini jesu.

Pitanje kada će se doneti odluka po njihovoj prijavi i kakva će odluka biti doneta je izuzetno značajno pitanje. Za neke od tih lica i dodatno značajno ukoliko im je to bio jedini izvor prihoda ili dopunski izvor prihoda.

Mogući put za rešenje problema za sve veštake koji nisu još dobili odgovor (pozitivan ili negativan) je ponovno obraćanje ministarstvu pravde sa pitanjem gde se izgubila njihova prijava za imenovanje sa zahtevom za dostavljanje odgovora u roku od 30 dana. Ukoliko se u tom roku ne dobije odgovor način prevazilaženja problema je potom pokretanje upravnog spora pred Upravnim sudom.

6. ZAKLJUČAK

Veštačenje u krivičnom postupku je jedna od najznačajnijih radnji dokazivanja u važećem, ali i u novom Zakoniku o krivičnom postupku. Značaj veštačenja je nesumnjiv i u parničnom postupku. To se posebno odnosi na saobraćajno-tehničko veštačenje, imajući u vidu brojnost krivičnih dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja u našoj zemlji, a takođe, postupaka za naknadu štete proistekle iz saobraćajne nezgode u parničnom postupku.

Osim ovih propisa, Zakon o sudskim veštacima predstavlja izuzetno značajan zakon za veštake posebno kao kamen temeljac njihovog angažovanja u sudskim i drugim postupcima. Značaj ovog zakona je nesumnjiv i za celokupno procesno zakonodavstvo u našoj zemlji. Sa brojnim novim rešenjima, tim zakonom je zamenjen stari i u pogledu mnogih rešenja prevaziđeni Zakon o uslovima za obavljanje poslova veštačenja.

Ukazali smo na najčešće probleme sa kojima se susreću svi veštaci u sudskoj praksi, na neke nove probleme koji su se pojavili nakon imenovanja veštaka, na određene probleme sa kojima se susreću veštaci saobraćajno-tehničke struke i kako te probleme prevazići u praksi.

LITERATURA:

- [1] Zakon o sudskim veštacima („Sl.glasnik RS”, br.44/2010)
- [2] Obradović, D., „Pravni osnov za veštačenje u krivičnim postupcima u Republici Srbiji – sadašnje stanje i nove tendencije”, Zbornik radova: IX simpozijum „Opasna situacija i verodostojnost nastanka saobraćajne nezgode (prevare u osiguranje)”, 147-168, Zlatibor, 2010.
- [3] Zakonik o krivičnom postupku („Sl.glasnik RS”, br.72/11)
- [4] Statistika pravosuđa – Punoletni učinioci krivičnih dela br.194 od 1.7.2010. godine. Republički zavod za statistiku i informatiku za period 2005-2009. U pogledu broja krivičnih prijava, optuženja i osuda tokom 2009. godine krivična dela iz grupe protiv bezbednosti javnog saobraćaja su zadržala drugo mesto u svim ovim kategorijama u odnosu na sve grupe krivičnih dela iz Krivičnog zakonika, posle grupe krivičnih dela protiv imovine, na kom mestu se nalaze u poslednjih deset godina.
- [5] Vujanić, M., Obradović, D., „Saobraćajno veštačenje, Preduslovi – pravni i tehnički aspekt”, Zbornik radova „Problem veštačenja u krivičnom, parničnom i vanparničnom postupku”, 59-85, Beograd, 2002.
- [6] Zakon o parničnom postupku („Sl.glasnik RS”, br.72/11)
- [7] Rakić – Vodinelić, V., „Zakon o parničnom postupku”, Izbor sudske prakse, 2, 9-28, Beograd, 2012.
- [8] Zakon o parničnom postupku („Sl.glasnik RS”, br.125/04, 111/09, 36/2011)
- [9] Rešenje o imenovanju sudskih veštaka („Sl.glasnik RS”, br.50/11, 56/11, 82/11, 94/11)

